

Nr 59

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen med förslag till lag angående ändring i lagen om val till riksdagen m. m.; given Stockholms slott den 28 februari 1964.

Under återopande av bilagda i statsrådet förda protokoll över justitiedepartementens ärenden vill Kungl. Maj:t härmed föreslå riksdagen att antaga härvid fogade förslag till

- 1) lag angående ändring i lagen den 26 november 1920 (nr 796) om val till riksdagen;
- 2) lag om ändring i kommunala vallagen den 6 juni 1930 (nr 253); samt
- 3) lag angående ändrad lydelse av 3 § lagen den 21 juni 1946 (nr 326) om rätt att i mål och ärenden som tillhöra stats- eller kommunalmyndighets handläggning insända handlingar med posten m. m.

GUSTAF ADOLF

Herman Kling

Propositionens huvudsakliga innehåll

I propositionen föreslås införandet av bestämmelser i vallagarna om att valnämnderna bör sörja för att väljare, som bor avlägset eller isolerat, beredes möjlighet att komma till vallokalerna vid allmänna val. Kommunerna skall enligt förslaget svara för kostnaderna för valnämndernas åtgärder.

Propositionen innehåller vidare förslag att de i riksdagen representerade politiska partierna skall få kostnaderna för sina tryckta valsedlar ersatta av staten vid val av rikskaraktär.

Tiden för anförande av besvär över kommunala val föreslås bli förkortad från 30 till 10 dagar.

Slutligen framlägges förslag om ändring av reglerna om beräkning av fatalietider och om tiden för sammanträde för prövning av anmärkningar mot röstlängd samt om jämkning av föreskrifterna om ingivande av besvärshandlingar.

Förslag

till

Lag

angående ändring i lagen den 26 november 1920 (nr 796) om
val till riksdagen

Härigenom förordnas, dels att 45, 93 och 95 §§ lagen den 26 november 1920 om val till riksdagen¹ skola erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives, dels att 94 § samma lag skall upphöra att gälla, dels ock att i samma lag skola införas en ny paragraf efter 60 §, betecknad 60 a §, och en ny paragraf, betecknad 97 §, av nedan angivna lydelse.

(Gällande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

45 §.

Den 25 juli eller, om söndag då infaller, nästa dag sammanträder valnämnden för provning av de mot röstlängden framställda anmärkningarna. Sammanträdet skall börja klockan sju eftermiddagen, och vare förhandlingarna offentliga.

Den 25 juli eller, om lördag eller söndag då infaller, nästa söckendag sammanträder valnämnden för provning av de mot röstlängden framställda anmärkningarna. Sammanträdet skall börja klockan sju eftermiddagen, och vare förhandlingarna offentliga.

Sedan vid — — — — — provade anmärkningsskriften.

I röstlängden — — — — — beslut föränledas.

Röstlängden, sålunda — — — — — å längden.

60 a §.

Väljare, som bor avlägset eller isolerat och på valdagen saknar möjlighet att färdas med allmänt samfärdsmedel eller icke utan avsevärd tidsspillan kan nyttja dylikt samfärdsmedel för färd till och från vallokalen, bör genom valnämndens försorg beredas möjlighet att infinna sig i vallokalen.

93 §.

I de — — — — — allmänna posten.

Vad här ovan i denna paragraf stadgas äger ej tillämpning i fråga om besvär som i 92 § avses.

¹ Senaste lydelse av 93 §, se SFS 1946: 329, samt av 45 och 95 §§, se SFS 1963: 127.

(Gällande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

94 §.

Infaller å söndag eller annan allmän helgdag tid, då anmärkning mot röstlängd, som i 42 § sägs, sist bör framställas eller då åtgärd för talans fullföljande eller bevarande sist bör företagas eller då anmälan eller annan åtgärd enligt 56 § sist bör göras, må sådant i stället ske å nästa söckendag.

95 §.

Valnämnden åligger — — — — —

— ordentligen verkställas.

Kostnaden för *dessa anordningar* och för kungörande, som åligger valnämndens ordförande, samt för blanketter till röstkort skall gäldas av kommunerna, vilka jämväl hava att tillhandahålla lämpliga vallokaler.

Kostnaden för *de anordningar, som avses i 60 § och 60 a §, och för kungörande, som åligger valnämndens ordförande, samt för blanketter till röstkort skall gäldas av kommunerna, vilka jämväl hava att tillhandahålla lämpliga vallokaler.*

Röstmottagare å — — — — —

— uppdragets fullgörande.

97 §.

I riksdagen representerat politiskt parti äger vid dal till andra kammaren, i den omfattning och ordning Konungen bestämmer, erhålla gottgörelse av statsverket för kostnaderna för de valsedlar partiet låtit iordningställa för valet.

Denna lag träder i kraft dagen efter den, då lagen enligt därå meddelad uppgift utkommit från trycket i Svensk författningssamling.

Förslag

till

Lag

om ändring i kommunala vallagen den 6 juni 1930 (nr 253)

Härigenom förordnas, dels att 56 och 59 §§ kommunala vallagen den 6 juni 1930¹ skola erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives, dels att 58 § samma lag skall upphöra att gälla, dels ock att i samma lag skola införas i 5 kap. en ny paragraf efter 26 §, betecknad 26 a §, och i 8 kap. en ny paragraf efter 60 §, betecknad 60 a §, av nedan angivna lydelse.

(Gällande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

26 a §.

Väljare, som bor avlägset eller isolerat och på valdagen saknar möjlighet att färdas med allmänt samfärdsmedel eller icke utan avsevärd tidsspillan kan nyttja dylikt samfärdsmedel för färd till och från vallokalen, bör genom valnämndens försorg beredas möjlighet att infinna sig i vallokalen.

56 §.

Är någon missnöjd med val, må han däröver anföra besvär hos Konungen; och skall han, vid förlust av talan, sist inom *trettio* dagar efter den dag, då valet avslutats, ingiva sina till Konungen ställda besvär till länsstyrelsen, som genom kungörelse, vilken införes i en eller flera av ortens mest spridda tidningar, utsätter viss kort tid, inom vilken förklaring över besvären må avlämnas till länsstyrelsen. Sedan den för förklarings avgivande bestämda tiden tilländagått, har länsstyrelsen att ofördröjligen insända besvären jämte de förklaringar, som inkommit, ävensom protokoll över valet, valsedlarna och övriga handlingar rörande valet till vederböran-

Är någon missnöjd med val, må han däröver anföra besvär hos Konungen; och skall han, vid förlust av talan, sist inom *tio* dagar efter den dag, då valet avslutats, ingiva sina till Konungen ställda besvär till länsstyrelsen, som genom kungörelse, vilken införes i en eller flera av ortens mest spridda tidningar, utsätter viss kort tid, inom vilken förklaring över besvären må avlämnas till länsstyrelsen. Sedan den för förklarings avgivande bestämda tiden tilländagått, har länsstyrelsen att ofördröjligen insända besvären jämte de förklaringar, som inkommit, ävensom protokoll över valet, valsedlarna och övriga handlingar rörande valet till vederbörande stats-

¹ Senaste lydelse av 56 och 59 §§, se SFS 1963: 128.

(Gällande lydelse)

de statsdepartement för att i rege-
ringsrätten skyndsamt föredragas
och avgöras.

Skiljes den — — — — — för valet.

Vad i — — — — — ny röstsammanräkning.

58 §.

*Infaller å söndag eller annan all-
män helgdag tid, då åtgärd för ta-
lans fullföljande eller bevarande sist
bör företagas, må åtgärden vidtagas
å nästa söckendag.*

59 §.

Valnämnden åligger — — — — — ordentligen verkställas.

Kostnaden för kungörande, som
åligger valnämndens ordförande,
ävensom utgifter för blanketter till
röstkort och för kuvert, som avses i
26 och 29 §§, samt de i 34 § omför-
mällda omslagen skola gäldas vid val
av kyrkofullmäktige av församling-
en och i övriga fall av kommunen,
vilken jämväl har att tillhandahålla
lämpliga vallokaler och bestrida
kostnaden för de anordningar, som
avses i 26 §.

Röstmottagare å — — — — — uppdragets fullgörande.

Kostnaden för kungörande, som
åligger valnämndens ordförande,
ävensom utgifter för blanketter till
röstkort och för kuvert, som avses i
26 och 29 §§, samt de i 34 § omför-
mällda omslagen skola gäldas vid val
av kyrkofullmäktige av församling-
en och i övriga fall av kommunen,
vilken jämväl har att tillhandahålla
lämpliga vallokaler och bestrida
kostnaden för de anordningar, som
avses i 26 § och 26 a §.

60 a §.

*I riksdagen representerat politiskt
parti äger vid val av landstingsmän
och val av stadsfullmäktige för stad,
som ej deltagar i landsting, i den
omfattning och ordning Konungen
bestämmer, erhålla gottgörelse av
statsverket för kostnaderna för de
valsedlar partiet låtit iordningställa
för valet.*

Denna lag träder i kraft dagen efter den, då lagen enligt därå meddelad
uppgift utkommit från trycket i Svensk författningssamling.

**Förslag
till
Lag**

**angående ändrad lydelse av 3 § lagen den 21 juni 1946 (nr 326) om rätt
att i mål och ärenden som tillhöra stats- eller kommunalmyndighets
handläggning insända handlingar med posten m. m.**

Härigenom förordnas, att 3 § lagen den 21 juni 1946 om rätt att i mål och ärenden som tillhöra stats- eller kommunalmyndighets handläggning insända handlingar med posten m. m.¹ skall erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives.

(Gällande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

3 §.

Denna lag äger ej tillämpning beträffande riksdagen eller allmänna kyrkomötet, deras avdelningar, utskott, nämnder, deputerade, revisorer, ombudsmän och verk *eller beträffande klagan över val till riksdagen*, ej heller i fall då vad i 33 kap. 3 § rättegångsbalken är stadgat om inlaga i rättegång skall gälla.

Denna lag äger ej tillämpning beträffande riksdagen eller allmänna kyrkomötet, deras avdelningar, utskott, nämnder, deputerade, revisorer, ombudsmän och verk, ej heller i fall då vad i 33 kap. 3 § rättegångsbalken är stadgat om inlaga i rättegång skall gälla.

Denna lag träder i kraft dagen efter den, då lagen enligt därå meddelad uppgift utkommit från trycket i Svensk författningssamling.

¹ Senaste lydelse, se SFS 1947: 619.

Utdrag av protokollet över justitiedepartementens ärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 28 februari 1964.

N ä r v a r a n d e:

Statsministern ERLANDER, ministern för utrikes ärendena NILSSON, statsråden STRÄNG, ANDERSSON, LINDSTRÖM, LANGE, LINDHOLM, KLING, SKOGLUND, EDENMAN, JOHANSSON, HERMANSSON, ASPLING, PALME.

Efter gemensam beredning med statsrådets övriga ledamöter anmäler chefen för justitiedepartementet, statsrådet Kling, fråga om *vissa ändringar i vallagstiftningen* och anför därvid följande.

Med stöd av Kungl. Maj:ts bemyndigande den 27 maj 1955 tillkallade dåvarande chefen för justitiedepartementet samma dag kanslidirektören S. Waller att verkställa en teknisk översyn av bestämmelserna rörande allmänna val. Sedermera tillkallades såsom ytterligare ledamöter av utredningen, som antagit benämningen 1955 års valutredning, ledamoten av riksdagens andra kammare redaktören J. Braconier, organisationschefen C. H. Brolin, sekreteraren S. H. E. Lundgren och förbundssekreteraren C. E. R. Moberg. Waller avled den 10 januari 1962 och efterträddes den 24 samma månad av regeringsrådet B. Hjern, vilken sedan den 13 oktober 1958 såsom **expert** biträtt utredningen. Ett flertal förslag till reformer på valrättens område har framlagts av utredningen. Förslagen har till stor del kunnat läggas till grund för lagstiftning.

Den 30 september 1963 avgav valutredningen sitt slutbetänkande, benämnt »Några valfrågor» (SOU 1963: 54). I detta betänkande framlägges förslag, som avser att underlätta för vissa eftersatta grupper väljare att utöva sin rösträtt. Utredningen föreslår att väljare, som är förhindrade inställa sig i vallokalen på grund av sjukdom, lyte, vanförhet eller hög ålder, skall få rösta genom valsedelsförsändelse på i stort sett samma sätt som för närvarande sker vid äktamakeröstning. Beträffande personer, som bor avlägset eller isolerat eller otillgängligt, föreslår utredningen att det skall ankomma på valnämnden att genom olika praktiska åtgärder sörja för att de kan komma till vallokalen. De som är intagna i fångvårdsanstalt och allmän vårdanstalt för alkoholmissbrukare, ävensom vid anstalterna tjänstgörande personal, föreslås få möjlighet att poströsta på anstalten. Utredningen föreslår vidare att de i riksdagen representerade politiska partierna

skall få kostnaderna för sina valsedlar ersatta av statsverket vid val av rikskarakter. Förslag om skärpta villkor för valkretsindelning vid primärkommunala val framlägges. Besvärstiden vid klagan över kommunala val föreslås förkortad från 30 till 10 dagar. Därjämte förordas viss ändring beträffande tiden för sammanträde för prövning av anmärkningar mot röstlängd samt jämkningar i bestämmelserna om beräkning av fullföljdstid och om ingivande av besvärshandlingar. I betänkandet behandlas även frågor om äktamakeförsändelses avlämnande till röstmottagare och om röstavlämning- en i Schweiz; förslag framlägges dock icke i dessa frågor.

Över betänkandet har efter remiss yttranden avgivits av fångvårdsstyrelsen, generalpoststyrelsen, riksrevisionsverket, statistiska centralbyrån, kammarkollegiet, socialstyrelsen, överståthållarämbetet, samtliga länsstyrelser, besvärssakkunniga, Svenska stadsförbundet, Svenska kommunförbundet, Svenska landstingsförbundet, De vanföras riksförbund och Sveriges folkpensionärers riksorganisation. Vidare har yttrande inkommit från Sveriges husmodersföreningars riksförbund. Överståthållarämbetet och länsstyrelserna har överlämnat yttranden från ett femtiotal kommunala organ. Vid statistiska centralbyråns yttrande har fogats en av byrådirektören Folke Lublin upprättad promemoria. En del av remissinstanserna har enligt remissen haft att yttra sig endast över vissa i betänkandet behandlade frågor.

Den av valutredningen föreslagna ordningen för att bereda väljare, som ej kan inställa sig i vallokalen på grund av sjukdom, lyte, vanförhet eller hög ålder, bättre möjligheter att utöva sin rösträtt förutsätter att § 24 riksdagsordningen ändras. Vissa andra grundlagsfrågor förberedes för närvarande och de avses skola föreläggas riksdagen senare under våren 1964. Valutredningens nu berörda förslag torde få prövas i samband därmed. Prövningen av förslaget angående röstning på fångvårdsanstalt och allmän vårdanstalt synes, i enlighet med vad som förordats under remissbehandlingen, böra anstå till dess att berörda spörsmål kan slutligen lösas för de gamla och de sjuka ävensom för övriga nu omnämnda väljargrupper. Vad gäller förslaget om ändrade villkor för valkretsindelningen vid primärkommunala val må erinras om att en sådan indelning vid visst val skall fastställas senast den 1 november året före valåret. Ett beslut nu om ändrade principer på området kan således ej läggas till grund för valkretsindelningen vid de kommunala val som kan komma att äga rum under år 1964. Prövningen av detta förslag synes därför likaså kunna anstå. Däremot torde ståndpunkt nu böra tagas till övriga i utredningens betänkande framlagda förslag till ändringar i vallagstiftningen, och jag anhåller att här få upptaga dem till närmare behandling.

I. De avlägset boendes deltagande i allmänna val

Gällande bestämmelser

Av 61 § lagen om val till riksdagen (ValL) och 27 § kommunala vallagen (KVL) framgår att röstberättigad, som vill utöva sin rösträtt här i riket, som regel skall avlämna sin valsedel personligen vid valförrättning i det valdistrikt där han är upptagen i röstlängden. Från denna regel stadgas emellertid undantag i olika hänseenden. Väljare, som är gift, äger således anordna särskild valsedelsförsändelse och på valdagen avlämna valsedeln genom sin make (62 § ValL och 28 § KVL). Den som vistas på annan ort inom riket och därigenom är förhindrad att utöva sin rösträtt vid valförrättning inom det valdistrikt där han är röstberättigad kan på valdagen rösta på postanstalt (70 § 1 mom. ValL och 35 § 1 mom. första stycket KVL). Vidare äger den som vårdas eller tjänstgör på sjukvårdsanstalt, vid vilken postanstalt inrättats, avlämna sin valsedel där, även om sjukvårdsanstalten ligger i väljarens hemort (70 § 1 mom. ValL och 35 § 1 mom. första stycket KVL). Vid vissa kommunalval är denna poströstning förlagd till den närmaste helgfria dagen före valdagen (35 § 1 mom. andra stycket KVL). Några väljarkategorier äger möjlighet att under en viss tidsperiod före valdagen rösta på postanstalt. Denna möjlighet står öppen dels för väljare, som kan antagas komma att vistas utomlands på valdagen, och dels för väljare, som utövar militärtjänst eller tillhör besättning eller annan personal på fartyg eller personalen vid statens järnvägar eller vid enskilt järnvägsföretag eller vid post-, tull- eller lotsverket och som till följd av sin tjänst kan antagas vara förhindrad att rösta på valdagen (70 § 2 mom. ValL och 35 § 2 mom. KVL). Vistas röstberättigad utom riket och kan det antagas att han inte kan utöva sin rösträtt inom riket på valdagen, äger han avlämna sin valsedel på svensk beskickning eller svenskt konsulat som Kungl. Maj:t bestämmer; vistas han ombord på svenskt fartyg utom riket, kan röstsedel, om Kungl. Maj:t föreskriver att röstmottagning skall äga rum på fartyget, avlämnas till röstmottagare ombord (70 § 3 mom. ValL och 35 § 3 mom. KVL). Gift röstberättigad, som sålunda röstar annorstädes än vid valförrättning i det valdistrikt där han är upptagen i röstlängden, äger samtidigt avlämna valsedelsförsändelse från sin make (74 § ValL och 39 § KVL).

Reformförslag

Vid flera tillfällen har framställts önskemål om åtgärder för att underlätta för avlägset boende väljare att delta i valet. Härvid har framhållits att väljare i många fall, särskilt i Norrland och vissa delar av skärgården, måste företaga långa och kostsamma samt på grund av otjänlig väderlek besvärliga resor till vallokalen.

I en vid 1925 års riksdag väckt motion (II: 127) föreslogs att nu avsedd

väljarkategori skulle berättigas avge sin röst genom valsedelsförsändelse till länsstyrelsen. I enlighet med konstitutionsutskottets hemställan beslöts att motionen ej skulle föranleda någon riksdagens åtgärd (KU 12).

I proposition (nr 178) till 1928 års riksdag framlades förslag till ändring i § 17 riksdagsordningen för att möjliggöra att tiden för röstavlämningen utsträcktes till två eller flera dagar, eventuellt i förening med att valförrättningen förlades till olika ställen inom valdistriktet. Konstitutionsutskottet tillstyrkte förslaget (KU 21). Sedan första kammaren bifallit propositionen och andra kammaren avslagit den, föll emellertid frågan.

Vid två tillfällen har i riksdagen väckts förslag att avlägset boende väljare skulle få rösta på postanstalt. Vid 1943 års riksdag (motion II: 153) föreslogs att sådan röstning skulle få ske före valdagen. På hemställan av konstitutionsutskottet avslogs emellertid motionen (KU 10). Vid 1949 års riksdag väcktes frågan om en uppmjukning av bestämmelserna om poströstning (motion II: 161). I enlighet med konstitutionsutskottets hemställan avtog riksdagen även detta förslag (KU 22).

Förslag att röstberättigad, som vistas på annan plats än sin hemort, skall på valdagen få avlämna sin valsedel hos valnämnden i det valdistrikt han då befinner sig, har väckts genom motioner (I: 199 och II: 255) vid 1953 års riksdag. Konstitutionsutskottet, vars utlåtande godkändes av riksdagen, hemställde dock att motionerna inte måtte föranleda någon riksdagens åtgärd (KU 6).

Frågan om att utöka antalet valdistrikt för att på så sätt underlätta valdeltagandet för de avlägset boende har behandlats, dels i förut omnämnda motion vid 1943 års riksdag och dels i 1944 års vallagssakkunnigas år 1945 avgivna betänkande angående underlättande av deltagandet i allmänna val (SOU 1945: 64). Vid båda tillfällena framhölls vikten av att antalet valdistrikt utökades.

Valutredningens tidigare överväganden

Valutredningen har tidigare behandlat dessa frågor i sitt den 25 april 1961 avgivna betänkande, benämnt »Vissa frågor rörande allmänna val» (SOU 1961: 20). I detta betänkande konstaterar utredningen inledningsvis att särbestämmelser för avlägset boende väljare ej finns i lagstiftningen i vårt land, såsom fallet däremot är i Danmark. Där får väljare, vilka är bostatta på avlägset belägna öar som inte utgör egna valdistrikt, rösta före valdagen inför röstmottagare, om de endast med stor svårighet kan komma till vallokalen. Den negativa inställning som här tidigare mött olika förslag, syftande till att underlätta valdeltagandet, beror i första hand på svårigheten att i lagtext närmare precisera denna kategori väljare. Att låta rätten att rösta bli beroende av om avståndet mellan väljarens bostad och vallokalen överstiger viss längd innebär ej någon tillfredsställande lösning, eftersom det ej enbart är avståndet utan även förbindelserna, som är avgörande

för möjligheten att utan alltför stora svårigheter uppsöka vallokalen. Möjligheten att genom inrättande av nya valdistrikt minska avstånden till vallokalerna har kontinuerligt utnyttjats. De förbättrade kommunikationerna, framför allt bilismens utveckling och vägnätets utbyggnad, har alltmer reducerat avståndens betydelse. Enligt utredningens mening kunde det därför med fog göras gällande att de avlägset boende väljarnas situation gradvis förbättrats. De olägenheter av långa avstånd och dåliga förbindelser som trots allt i vissa trakter kvarstår för väljarna, måste i första hand vara kännbara för sjuka, invalider och åldringar. Om dessa väljares röstningsproblem löstes, skulle även läget för gruppen avlägset boende väljare ytterligare förbättras. Utredningen ansåg sig därför sakna anledning att föreslå bestämmelser för sistnämnda grupp.

Vid remissbehandlingen av utredningens betänkande delade det övervägande antalet remissinstanser valutredningens nyssnämnda, i betänkandet uttalade uppfattning. Länsstyrelsen i Älvsborgs län framförde emellertid tanken att låta avlägset boende väljare efter viss förhandsprövning av valnämnden avlämna valedelsförsändelse — anordnad i samma ordning som gäller för äkta makar — till lantbrevbärare, som därefter skulle vidarebefordra försändelsen till vederbörande postanstalt. Länsstyrelsen i Gotlands län, som särskilt uppehöll sig vid de på Gotska Sandön bosatta väljarnas situation, föreslog att denna väljarkategori skulle få möjlighet att rösta genom särskild valedelsförsändelse i överensstämmelse med det system valutredningen i berörda betänkande angivit såsom en tänkbar lösning för att främja sjukas och jämställda väljargrupperns möjligheter att utöva sin rösträtt.

I proposition (nr 53) till 1962 års riksdag anförde jag bl. a. att det var förenat med åtskilliga vanskligheter att på ett godtagbart sätt precisera den väljargrupp, som åsyftades med termen avlägset boende, i det att hänsyn måste tagas inte blott till avståndet mellan väljarens bostad och vallokalen utan även till den svårbemästrade faktor som ortens mer eller mindre utvecklade kommunikationsförhållanden utgör. De skäl som anförts mot en reform för de avlägset boende syntes emellertid inte motivera att frågan helt avfördes från dagordningen, utan det torde få ankomma på valutredningen att undersöka, om den lösning utredningen kunde komma till beträffande sjukas, invaliders och åldringars röstutövande kunde föranleda att frågan om de avlägset boendes valdeltagande borde upptagas på nytt. I sitt av riksdagen godkända utlåtande över propositionen uttalade sig konstitutionsutskottet i samma riktning (KU 9).

Valutredningens förslag

I sitt slutbetänkande ger valutredningen uttryck för den uppfattningen att det system med valförsändelse, som i betänkandet föreslås skola införas för sjuka, invalider och åldringar, icke lämpar sig för de avlägset boen-

de väljarna. Utredningen vill likväl ej helt avvisa tanken att vissa åtgärder lagstiftningsvägen vidtages för att underlätta för denna väljargrupp att delta i val. Dessa åtgärder bör emellertid ej enbart taga sikte på de avlägset boende utan bör gälla jämväl dem vilka — ehuru de ej bor särskilt långt från vallokalen — på grund av speciella yttre omständigheter har svårt att taga sig dit, t. ex. befolkningen på vissa öar och andra som bor isolerat och otillgängligt. Utredningen anser det vara en rimlig lösning att det föreskrives ankomma på valnämnden att genom olika slags praktiska åtgärder sörja för att väljare av denna kategori verkligen kan komma tillstädes vid valförrättningen. Vad utredningen åsyftar är att lämpliga fortskaffningsmedel genom det allmännas försorg ställes till dessa väljares förfogande under valdagen. I första hand bör naturligtvis, framhåller utredningen, biltransporter komma i fråga men även andra transportmedel, såsom buss och båt, är tänkbara. Valnämndens åtgärder bör på ett iögonenfallande sätt kungöras väljarna genom annonser i dagspressen och genom tydligt markerade anslag inom kommunen. Meddelanden om planerade åtgärder bör också kunna distribueras genom posten. Även radion bör genom lokala sändningar kunna biträda med upplysningar. Det torde vara lämpligt att valnämnden engagerar någon eller några för uppgiften lämpliga personer, som på ett tidigt stadium under planeringen av valet kartlägger behovet av åtgärder samt med utgångspunkt från resultatet härav föreslår och därefter på valnämndens vägnar anskaffar de nödvändiga transportmedlen. Kostnaderna för vidtagna anordningar bör — liksom fallet är med vissa andra valkostnader — bestridas av kommunen. Utredningen förutsätter att angivna föranstaltningar skall vidtagas endast vid de större allmänna valen.

På grund av vad sålunda anförts har valutredningen föreslagit lagbestämmelser, enligt vilka det åligger valnämnden att genom lämpliga åtgärder sörja för att väljare med långa eller dåliga förbindelser till vallokalen i största möjliga utsträckning kan infinna sig där. Enligt förslaget skall bestämmelserna upptagas i nya paragrafer i vallagarna, 60 a § ValL och 26 a § KVL. Vidare föreslås ändringar i 95 § ValL och 59 § KVL av innebörd att kostnaderna för åtgärderna skall gäldas av kommun.

Remissyttrandena

Valutredningens förslag har i princip tillstyrkts eller lämnats utan erinran av flertalet remissinstanser, som haft att yttra sig i frågan, nämligen *generalpoststyrelsen, riksrevisionsverket, statistiska centralbyrån, överståthållarämbetet, länsstyrelserna i 20 län, Svenska kommunförbundet, Svenska landstingsförbundet, De vanföras riksförbund* och *Sveriges folkpensionärers riksorganisation*, ävensom av 47 magistrater, valnämnder och andra kommunala organ.

Förslaget har avstyrkts av *kammarkollegiet, länsstyrelserna i Kronobergs, Älvsborgs, Gävleborgs och Jämtlands län, Svenska stadsförbundet, magi-*

straten i Falun, valnämnden i Östhammar, kommunalfullmäktige i Skellefteå landskommun och kommunalborgmästaren i Hudiksvall.

Några av de i princip tillstyrkande remissinstanserna, som i allmänhet anlägger samma synpunkter som utredningen framfört, har närmare behandlat frågan om staten eller kommun skall bära kostnaden för de förordade åtgärderna.

Länsstyrelsen i Västerbottens län anför att det ligger i sakens natur att de föreslagna anordningarna kommer att få sitt egentliga användningsområde, förutom i skärgården, på den »rena» landsbygden, framför allt i utpräglade glesbygder. Med hänsyn till att indelningen i valdistrikt är långt driven i kommuner med stor glesbygd, torde kostnaderna dock stanna vid tämligen begränsade belopp. Enär de föreslagna anordningarna ej avses komma till användning annat än då speciella yttre omständigheter föranleder därtill, finner länsstyrelsen att dessa kostnader — i likhet med vissa andra valkostnader — bör kunna bestridas av kommunen.

Till förmån för att kostnaderna bör åvila statsverket eller i vart fall fördelas mellan stat och kommun uttalar sig *länsstyrelsen i Stockholms län, magistraten i Luleå, Svenska kommunförbundet och Norrbottens länsavdelning av samma förbund, drätselkammaren i Boden, kommunalfullmäktige i Sorsele, kommunalnämnderna i Djurö och Grangärde kommuner samt valnämnden i Bollnäs.*

Kommunalnämnden i Djurö kommun finner statsbidrag vara en nödvändig förutsättning för reformens genomförande. I Djurö kommun finnes, framhåller nämnden, 40 öar med bofast befolkning. En preliminär uppskattning visar att kostnaderna för sjötransporter inom kommunen vid ett val kommer att uppgå till omkring 3 000 kronor. Många väljare på de större öarna, där tillgång finns till taxibilar och bussar, kan vidare väntas fordra fri transport, eftersom avståndet till vallokalerna på flera ställen är ganska stort. Glesbygdskommunerna skulle alltså belastas med orimliga kostnader. *Kommunalnämnden i Grangärde kommun* menar att kommunerna, eftersom ordförande i valnämnd förordnas av länsstyrelsen, är att anse som lokala statliga organ. Nämnden finner det därför vara skäligt och riktigt att statsverket svarar för samtliga direkta kostnader i samband med val. *Valnämnden i Bollnäs* befarar att kostnaderna kommer att bli så kännbara att risk föreligger att kommuner med stor glesbygd och klen skatteunderlag försöker undandra sig att ordna valskjutsar i erforderlig omfattning. Ett på lämpligt sätt konstruerat statsbidrag skulle vara en garanti för att lagstiftningen får avsedd verkan. Nämnden erinrar om att valutredningen, såsom motiv för att statsverket skall bära kostnaderna för valsedlar, anför att kostnaderna för de olika föranstaltningar, som erfordras för att väljarna över huvud taget skall kunna utöva rösträtten, bör bäras av statsverket vid val av rikskaraktlär. Denna princip bör under alla omstän-

digheter leda till att statsverket påtager sig de väsentligaste kostnaderna för att hjälpa avlägset boende till deltagande i dessa val. *Drätselkammaren i Boden* anser kostnaderna böra bestridas av statsverket, åtminstone vid ordinarie och extra val till riksdagens andra kammare. På grund av den kraftiga avfolkningen i glesbygden inom landskommunerna har man under den senaste tiden, konstaterar drätselkammaren, föreslagit minskning av antalet valdistrikt, i Arjeplogs kommun exempelvis till cirka hälften av det nuvarande antalet. I övre Norrland med stora avstånd och besvärliga transporter i fjällvärlden kan kostnaderna för valtransporter komma att uppgå till avsevärda belopp. Där har många kommuner mindre god ekonomi och det är inte riktigt att staten övervältrar avsevärda kostnader på kommunerna.

Länsstyrelsen i Stockholms län finner att kostnaderna för många kommuner kommer att bli oskäligt betungande, om statsbidrag inte skall utgå, men anser att det troligen skulle möta betydande svårigheter att konstruera ett särskilt statsbidragssystem för detta ändamål, medan *Norrbottnens länsavdelning av Svenska kommunförbundet* hävdar att kommunernas behov av bidrag i förevarande hänseende bör kunna beaktas, då statsverket lämnar bidrag till ekonomiskt svaga och skattetyngda kommuner.

Till stöd för sitt avstyrkande av utredningens förslag anför *magistraten i Falun* — som ifrågasätter om bestämmelserna är erforderliga eller ens lämpliga med hänsyn till nuvarande goda kommunikationsmöjligheter — att det kan befaras att personer, som av en eller annan anledning ej är hågade att rösta, likväl anser sig tvungna att åtminstone följa med på färden och kanske också deltaga i valet. Likaså är att beakta att invånarna i områden, som det här måste bli fråga om, på detta sätt kan få vetskap om vilka som deltagit i valet. Möjligheten av ovilja eller påtryckningar från omgivningens sida mot dem som ej önskar deltaga i dessa transporter är ej utesluten. De föreslagna bestämmelserna skulle således kunna verka som ett tvång, vilket ej står i överensstämmelse med de principer som uppstår vår vallagstiftning. *Länsstyrelsen i Kronobergs län* erinrar om att kommunerna har rätt att bevilja anslag för skjutsar åt väljare.

I andra avstyrkande yttranden åberopas *k o s t n a d s s k ä l e n* bland argumenten mot förslaget. *Länsstyrelsen i Älvsborgs län* anmärker att huvudparten av de väljarkategorier, vilkas valdeltagande skulle underlättas genom de föreslagna åtgärderna, redan nu beredes möjlighet att deltaga i valen. Genom motorismens snabba utveckling kan i stort sett alla väljare, som bor utmed farbar väg, genom tillmötesgående av grannar eller med anlåtande av transportmedel, som de politiska partierna ställer till väljarnas förfogande, inställa sig i sin vallokal. Förslaget innebär därför endast ett överflyttande av transportkostnaderna för berörda valdeltagare från de enskilda väljarna eller de politiska partierna till kommun. De väljare, som bor mest isolerat och otillgängligt och som därför i första hand torde kom-

ma i åtanke, får däremot ej nytta av de åtgärder som utredningen föreslagit. Arealmässigt stora och samtidigt glest befolkade kommuner kommer att ställas inför mycket stora svårigheter, såväl organisatoriska som ekonomiska, då det gäller transporter och genomförande.

Svenska stadsförbundet anlägger likaledes bl. a. ekonomiska synpunkter. En skyldighet av angivet slag skulle, enligt förbundets mening, kunna leda till långtgående och kostnadskrävande serviceåtgärder från kommunernas sida och är därför både av administrativa och ekonomiska skäl icke önskvärd. Då den föreslagna bestämmelsen ej innehåller normer för den prövning av behovet av åtgärder som valnämnderna skulle företaga, är även riskerna för en ojämn tillämpning av bestämmelserna uppenbara. Uppgiften att underlätta för avlägset boende och i detta sammanhang jämställda väljare bör liksom hittills ankomma på de politiska partiernas valorganisationer, vilka enligt eget bedömande får vidtaga de åtgärder som de anser erforderliga. Förbundet understryker att, om kommunerna skall belastas med några åligganden i förevarande avseende, grunderna för verksamheten under alla förhållanden bör mera preciserat anges i vallagarna, så att utrymmet för skönsmässiga avgöranden från valnämndernas sida blir begränsat. Samma synpunkter återfinnes i yttranden av *valnämnden i Östhammar* och *kommunalborgmästaren i Hudiksvall*.

Av stadsförbundet antydda risker för ojämn tillämpning av de föreslagna bestämmelserna framhålles även i andra avstyrkande yttranden. Enligt *länsstyrelsen i Kronobergs län* kan valnämnderna komma att utsättas för påtryckningar och krav från olika håll. Det kan uppenbarligen ställa sig svårt för en valnämnd att avgöra hur långt dess skyldighet utsträcker sig. *Kommunalfullmäktige i Skellefteå landskommun* hyser farhågor för att valnämnden skall missbruka sin rätt att på kommunernas bekostnad anordna transporter för vissa väljare. Svårigheter kan också uppkomma att utöva verksamheten på ett mot kommuninvånarna rättvist sätt. *Länsstyrelsen i Gävleborgs län* menar att det blir svårt att avgöra, i vilken omfattning skjutsar blir nödvändiga och i vilken utsträckning avgift skall få upptagas av allmänheten. *Länsstyrelsen i Jämtlands län* hyser också den uppfattningen att föreslagna bestämmelser blir mycket vanskliga att tillämpa för de flesta valnämnder. Länsstyrelsen är, framhålles i yttrandet, medveten om att vissa väljargrupper, t. ex. befolkningen på vissa öar, på grund av speciella yttre omständigheter kan ha svårt att vid val taga sig fram till vallokalen. I övrigt får emellertid olägenheterna för avlägset boende numera anses i så stor utsträckning undanröjda genom bilismens utveckling, vägnätets utbyggnad och valdistriktsindelningen med möjligheter till ytterligare indelning i valdistrikt, att tillräckliga skäl icke kan anses föreligga att i vallagarna intaga föreslagna särbestämmelser för denna kategori väljare.

Enligt *kammarkollegiets* mening bör bestämmelser, som har så obestämd

innebörd som de föreslagna och som därför ofta skulle föranleda olika tolkningar, undvikas framför allt i lagstiftning rörande allmänna val. Det enda sättet att exakt ange, vilka väljare som avses, lär vara att på förhand — exempelvis genom ett beslut av kommunen — bestämma vilka delar av kommunen som skall anses ha långa eller dåliga förbindelser med närmaste vallokal. Kommunerna skulle i så fall åläggas att fatta vederbörliga beslut i denna fråga. Att valnämnden enligt förslaget skall sörja för att ifrågavarande väljare »i största möjliga utsträckning» kan infinna sig i vallokaler därtill vid handen att utredningen tänkt sig att hinder kan uppstå för nämnden att ombesörja transporterna. Kollegiet håller för sin del före att det i vidsträckta kommuner med spridd bebyggelse kan bli svårt för valnämnden att anskaffa fortskaffningsmedel i erforderlig utsträckning. Om det på förhand exakt bestämmes, vilka röstberättigade som skall anses ha långa eller dåliga förbindelser, kan övervägas att i stället bereda dem möjlighet att avlämna valsedel på postanstalt.

Svårigheter att vid tillämpningen tolka de föreslagna bestämmelserna belyses även i några av de tillstyrkande yttrandena. *Länsstyrelsen i Västerbottens län* finner det vanskligt att avgöra, hur långtgående åtgärder som skall vidtagas. Det är i vart fall angeläget att de olika nämndernas åtgärder får i stort sett samma omfattning. Det synes lämpligt att staten verkar för att så skall ske. Det blir en grannliga uppgift för nämnderna att sörja för att väljarna blir rättvist tillgodosedda. Meningen synes ej vara att dessa frågor skall kunna bringas under länsstyrelsens prövning. Valnämnderna har att under ämbetsansvar fullgöra detta åliggande. *Magistraten i Luleå* anser det däremot erforderligt att länsstyrelsen får pröva av valnämnden föreslagna anordningar för transporter. *Länsstyrelsen i Värmlands län* betonar att gränserna för kommunernas skyldigheter bör bestämmas otvetydigt och att noggranna anvisningar bör utfärdas om kommunernas skyldigheter att anordna olika slag av transporter så att åtgärderna i kommuner med likartade förhållanden inte blir av helt olika omfattning. *Drättselkammaren i Sundsvall* ger uttryck för liknande tankar och förordar därjämte att valnämnden, för att undvika tvistigheter, får inhämta uppgifter om de politiska partiernas önskemål beträffande arrangemangen. *Länsstyrelsen i Kalmar län* framhåller att gränsdragningsproblem kan uppkomma, när det skall avgöras, vilka som kan anses ha långa och dåliga förbindelser till vallokalen. Uttrycket »långa förbindelser» är knappast adekvat. Enligt länsstyrelsens uppfattning bör man i lagtexten närmare ange, vilken väljarkategori som avses. I den vid *statistiska centralbyråns* yttrande fogade promemorian hävdas att en valnämnd kan anse att, om ingen person har mer än en mils avstånd till sin vallokal, behövs inga extra arrangemang, medan en annan valnämnd ordnar biltransporter vid betydligt kortare avstånd. Därför bör det finnas bestämmelser, bl. a. om det största tillåtna avstånd som får förekomma mellan väljares bo-

stad och vallokal utan att särskilda transporter måste ordnas. Särbestämmelser böra gälla för transport sjövägen. *Länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län* anmärker i detta sammanhang att man ej synes ha utrett, huruvida erforderligt antal lämpliga fortskaffningsmedel kommer att stå till förfogande i isolerade bygder.

Liknande synpunkter anlägges av kommunalnämnden i *Täby köping* och *drätselkammaren i Sundsvall*.

Magistraten i Gävle anser de föreslagna bestämmelserna vara alltför stränga. De kan komma att ställa orinliga krav på det allmänna. Därest exempelvis fråga är om två å tre väljare på en skärgårdsö på icke ringa avstånd till fastlandet, torde valnämnden vara skyldig räkna med att storm kan råda på valdagen och därför nödgas ställa till förfogande en stor farkost till högt pris. Magistraten förordar en sådan formulering av bestämmelserna att det åligger valnämnden att genom lämpliga åtgärder i skälig omfattning sörja för transporterna.

De föreslagna bestämmelserna kan, enligt vad *länsstyrelsen i Kronobergs län* hävdar, medföra risk för överklaganden av valet med motivering att valnämnden ej vidtagit erforderliga åtgärder. Dylika besvär kan leda till att nytt val måste anordnas. I denna fråga anför *magistraten i Västerås* att försummelser eller brister med avseende på anordningarna för nödiga transporter inte bör kunna föranleda ogiltigförklaring av valet.

De särskilda svårigheter som kan uppkomma i de fall då väljare måste färdas sjövägen till vallokalen behandlas av *länsstyrelsen i Gotlands län*. Länsstyrelsen säger sig inte ha någon erinran mot de föreslagna, allmänt hållna bestämmelserna och fortsätter:

För en liten grupp av dessa väljare blir emellertid effekten av bestämmelsen beroende av den svårberäknliga faktor, som vädret utgör. Länsstyrelsen avser här väljare på öar, som, utan vägförbindelse med valdistriktet i övrigt, ligger i öppet, för vindar oskyddat vatten. Därest vädret omöjliggör såväl båt- som flygtrafik på valdagen, hindras dessa väljare att rösta. Förbindelserna kan givetvis vara avbrutna även dagarna närmast före valdagen. Det bör dock enligt länsstyrelsens mening icke vara omöjligt att lösa problemet. Genom kasuistiskt skrivna bestämmelser om speciella valsedelsförsändelser, anordnade en kortare tid före valdagen, skulle ifrågasvarande grupp av väljare kunna beredas säkert tillfälle att rösta. De öar, för vilkas invånare bestämmelserna skulle gälla, kunde nämligen angivas, förslagsvis i särskild förteckning, utfärdad av Kungl. Maj:t för varje val.

Beträffande de särskilda förhållanden som råder för samerna anser *länsstyrelsen i Norrbottens län* att det hittillsvarande systemet med poströstning för de nomadiserande samerna bör bibehållas och kostnaderna härför åvila statsverket. *Drätselkammaren i Kiruna* framför tanken på ambulering röstmottagning för samerna och anför:

Inom Kiruna stad finnes samebefolkning i trakter, där några konventionella transportmedel icke är tillgängliga eller användbara. För många av dessa är det av sådana skäl icke möjligt att deltaga i allmänna val. Vid de allmänna valen år 1962 tillgreps på försök utvägen med flygtransport för en samebosättning för att möjliggöra valdeltagande. Denna utväg kan i många fall vara vansklig och osäker och i samtliga fall synnerligen dyrbar. För dessa fåtaliga orter torde knappast effektiv lösning kunna nås annat än genom att valnämnden gives möjlighet till viss ambulerande röstmottagning. Det torde för tillgodoseende av dessa gruppers anspråk på valdeltagande föreligga skäl för en ytterligare prövning av möjligheterna till röstmottagning i särskild ordning. Denna prövning torde kunna begränsas till de fall, där vanliga transportmedel till lands eller sjöledes icke kan utnyttjas.

Departementschefen

Frågan om hur valdeltagandet skall kunna underlättas för dem som bor avlägset eller isolerat har tidigare varit föremål för överväganden. Framlagda förslag i ämnet har emellertid ej lett till lagstiftning. Därvid har huvudsakligen åberopats svårigheterna att genom bestämmelser i lag avgränsa den väljargrupp för vilken särskild ordning skulle gälla. Mot förslagen har också anförts att de inneburit väsentliga avsteg från huvudprincipen i rådande valsysteem, enligt vilken den röstande har att personligen inställa sig till valförrättningen i det egna valdistriktet.

Enligt den lösning som valutredningen nu förordad skall det allmänna genom praktiska åtgärder underlätta för väljare, som bor avlägset eller isolerat, att inställa sig i vallokalen. En sådan ordning utgör ej något avsteg från nämnda huvudprincip i valsysteem. Ej heller synes de lagtekniska svårigheterna vara lika accentuerade som vid tidigare förslag.

Den av utredningen förordade ordningen innebär att en principiell skyldighet skulle åläggas valnämnderna att sörja för att de personer, som på grund av anmärkta speciella yttre omständigheter har svårt att taga sig till vallokalen, kan infinna sig där. En sådan principiell skyldighet kan dock befaras komma att i praktiken ställa svårbemästrade krav på dem som får att syssla med denna uppgift. Den begränsning, som utredningen tänkt sig genom att valnämndens åligganden skulle avse lämpliga åtgärder så att väljarna i största möjliga utsträckning kan inställa sig, torde ej nämnvärt kunna bidra till att underlätta tillämpningen. Såsom framhållits under remissbehandlingen, kan denna begränsning leda till känsliga avvägningsproblem, då det gäller att bedöma omfattningen av valnämndens åligganden i enskilda fall. Det bör även påpekas att, om skyldighet stadgas för valnämnden, det knappast torde kunna undvikas att ett åsidosättande av skyldigheten kan leda till att valet upphäves med därav följande omgång med omval. Skäl till betänkligheter av här antydd art torde föreligga, även om skyldigheten att svara för åtgärderna i stället skulle läggas på annat särskilt organ eller på kommun som sådan.

Jag är med hänsyn till det anförda ej beredd förorda införandet av en principiell skyldighet att svara för åtgärder, som här nämnts. Å andra sidan finner jag det angeläget att man söker taga till vara möjligheterna att genom praktiska arrangemang underlätta för dem, om vilka här är fråga, att komma till valförrättningen. För att främja att så verkligen sker torde bestämmelser i ämnet böra införas i vallagarna. I sådana bestämmelser synes lämpligen kunna föreskrivas att dessa väljare *bör* genom valnämndens försorg beredas möjlighet att infinna sig i vallokalen. Härigenom kan sannolikt den ordning valutredningen åsyftat i väsentlig mån uppnås. Valnämndens verksamhet i förevarande hänseende synes kunna bedrivas i sådana former och avse sådana uppgifter och åtgärder som utredningen skisserat.

Även med den lösning av föreliggande frågor som jag sålunda vill förorda bör eftersträvas att tillämpningsområdet för lagbestämmelserna blir någorlunda klart avgränsat. Den väljargrupp som åsyftas bör i lagtexten anges utförligare än som skett i utredningens förslag. Denna grupp synes kunna sägas innefatta väljare, som bor avlägset eller isolerat och på valdagen saknar möjlighet att färdas med allmänt samfärdsmedel till och från vallokalen eller icke utan avsevärd tidsspillan kan nyttja dylikt samfärdsmedel. Härvid inbegripes de som ej har i och för sig lång väg till vallokalen men som bor så otillgängligt att hinder för inställelse föreligger i enlighet med vad nu sagts. Verksamheten bör alltså taga sikte på att bistånd lämnas dem som icke kan begagna sig av allmänt samfärdsmedel. Därmed avser jag att reguljära förbindelser saknas eller kräver orimligt lång restid.

Såsom framgår av det anförda anser jag att valnämnden bör vara det organ som närmast får svara för här avsedda uppgifter. Enligt min mening bör alla åtgärder på detta område vara en kommunal angelägenhet. Härigenom vinnes att de praktiska anordningarna bäst kan anpassas efter de lokala förhållandena. Efter en tid torde erfarenheterna i varje kommun visa, vad där lämpligen bör göras. Redan nu har kommunen att svara för kostnader, som hänför sig till den lokala valförrättningen. De förordade åtgärderna får ses som ett led i de totala valanordningarna från kommunens sida. I enlighet med det sagda torde kostnaderna för de vidtagna anordningarna få bäras av kommunen.

På grund av det anförda föreslår jag att i vallagarna införas bestämmelser om åtgärder för att underlätta för avlägset boende m. fl. att delta i allmänna val av det innehåll jag nu redovisat. Dessa bestämmelser torde, i överensstämmelse med valutredningens förslag, lämpligen böra upptagas i nya paragrafer, betecknade 60 a § ValL och 26 a § KVL. Föreskriften om att kommun skall svara för kostnaden bör införas i 95 § ValL och 59 § KVL.

II. Kostnaderna för valsedlar

Reformkrav

Frågan om det allmännas övertagande av partiernas valsedelskostnader väcktes i motion (I: 70) vid 1947 års riksdag. På hemställan av konstitutionsutskottet beslöt riksdagen att motionen inte skulle föranleda någon åtgärd (KU 13).

Vid 1962 års riksdag väcktes motioner (I: 514 och II: 631) med hemställan om utredning för att undersöka, på vilket sätt statsverket och kommunerna borde övertaga kostnaderna för valsedlar vid allmänna val. Därvid anfördes att stat och kommun under senare år påtagit sig nya uppgifter vid valen och övertagit vissa kostnader, som tidigare åvilat de politiska partierna. De valsedlar som de politiska partierna i förväg framställer utgör med vårt valsystem en nödvändig förutsättning för att valförrättningen skall kunna genomföras rationellt och underlättar valförrättningen i ännu högre grad än vad t. ex. röstkortet gör. Då dessa kort bekostas av allmänna medel, borde även valsedelskostnaderna ersättas av statsverket. Detta borde gälla vid andrakammarvalen, landstingsmannavalen och stadsfullmäktigevalen i de städer där representationen utser ledamöter i första kammaren. Övriga primärkommuner borde, enligt motionerna, ges rätt att själva bekosta valsedlarna för de i stads- eller kommunalfullmäktigevalen deltagande partierna.

I sitt av riksdagen godkända utlåtande anförde statsutskottet (SU 1962: 57) att de tryckta valsedlarna otvivelaktigt innebär en betydelsefull serviceåtgärd gentemot väljarna och underlättar valnämndernas och länsstyrelsernas arbete vid röstsammanräkningarna. Skäl kan därför anföras för att kostnaderna för dessa valsedlar skall bestridas av allmänna medel. Å andra sidan skulle en sådan reform innebära att statens och kommunernas kostnader för valen utsträcktes att avse ej endast liksom hittills de yttre anordningarna i samband med valen. Vidare skulle fråga uppkomma att avgränsa och ange de närmare förutsättningarna för de politiska partiernas rätt att få sina valsedlar tryckta på det allmännas bekostnad. Utskottet förklarade sig inte berett att för sin del taga någon bestämd ståndpunkt i frågan men ansåg att densamma borde upptagas till förutsättningslös prövning. Utskottet hemställde att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t ge till känna vad utskottet i utlåtandet anført.

Valutredningen

I inledningen till detta avsnitt av sitt betänkande redovisar valutredningen vissa inhämtade sifferuppgifter om valkostnader m. m. Rörande dessa uppgifter torde få hänvisas till betänkandet (s. 49—51).

Valutredningen konstaterar att ett allmänt val från organisatorisk synpunkt är en vidlyftig anordning, som inte blott engagerar partiorganisationerna utan även kräver insatser och kostnader från det allmännas sida. Huvudparten av de kostnader som nedlägges på ett val hänför sig naturligtvis till de propagandistiska inslagen i valrörelsen — tryckandet och distribueringen av valbroschyrer, affischering, valmöten och annat dylikt som syftar till att väcka intresse för valet och den politik de olika partierna företräder. Partiernas kostnader i samband med val är emellertid också sådana att de kan sägas vara hänförliga till den service partierna bjuder väljarna vid valtillfällena. Utvecklingen har gått i den riktningen att partiernas verksamhet med åren tilltagit i omfattning. Det är t. ex. vanligen partierna som anordnar och bekostar transporter av vissa väljare till vallokaler. I anslutning härtill erinrar utredningen om sitt förut omnämnda förslag, enligt vilket dessa arrangemang framdeles i viss omfattning skall ombesörjas och bekostas av kommunerna.

Vad angår frågan om det allmännas övertagande av kostnaderna för valsedlarna anser utredningen att någon principiell invändning inte med fog kan resas mot en reform av denna innebörd. Det allmänna svarar redan för kostnaderna för spaltade och ospaltade valsedlar, vilka tillhandahålles i vallokalerna. Dessa kostnader är visserligen obetydliga, men i denna anordning kan dock sägas ligga ett erkännande av att kostnaderna för valsedlar är en det allmännas angelägenhet. Det förhåller sig också så att partiernas tillhandahållande av valsedlar är en ren serviceåtgärd. Det kan följaktligen med fog göras gällande att kostnaderna för valsedlar hänför sig till vad som betecknats som »yttre» anordningar för valen. Skall någon principiell åtskillnad göras mellan olika slags valkostnader, torde man få indela kostnaderna dels i sådana som har med partiernas valpropaganda att göra, dels sådana som avser de olika föranstaltningar som erfordras för att väljarna över huvud taget skall kunna utöva sin rösträtt. Tillhandahållandet av valsedlar är otvivelaktigt en nödvändig förutsättning för valens genomförande. Utredningen förordar alltså att kostnaderna för valsedlarna i fortsättningen övertages av det allmänna. Utredningen avser därvid samtliga kostnader för framställning av valsedlarna men inte kostnaderna för t. ex. distribution av sedlarna till väljarna.

Enligt utredningens mening bör det allmännas åtaganden i förevarande hänseende begränsas till val av rikskaraktär, d. v. s. andrakammarval, landstingsmannaval samt val av stadsfullmäktige i städer, vilka ej deltagar i landsting. Denna begränsning förestavas av att vid de övriga kommunalvalen brukar deltaga icke blott de gängse partierna utan även allehanda andra, mer eller mindre löst sammanfogade partier eller gruppbildningar. Sådana grupper bör enligt utredningens uppfattning ej äga rätt att på det allmännas bekostnad erhålla valsedlar. Liksom fallet är med äktamakekuverten bör förmånen att få kostnader för valsedlar ersatta begränsas till

de i riksdagen representerade partierna. Detta bör gälla — ej blott vid andrakammarvalen — utan även vid landstingsmannavalen och de ifrågavarande valen till stadsfullmäktige. Utredningen anser med hänsyn till nu gjorda begränsning det följdriktigt att kostnaderna bestrides av staten.

Att staten övertager kostnaderna för valsedlarna bör enligt utredningens mening inte leda till att statsverket jämväl skall ombesörja tryckningen av valsedlarna. De politiska partierna bör liksom hittills själva svara härför. Det bör stå partierna fritt att anlita de tryckerier de önskar. Förfarandet bör alltså vara att partierna i sedvanlig ordning anskaffar valsedlarna samt i efterhand tillställer statsverket räkning på kostnaderna.

I anslutning härtill behandlar utredningen spörsmålet, hur många valsedlar partierna skall få ersättning för. Enligt vad utredningen framhåller kan kostnaderna för valsedlar variera högst väsentligt från det ena tryckeriet till det andra. Utredningen har därför också undersökt, om ersättningen skall begränsas till visst belopp. Efter ingående överväganden har utredningen funnit att begränsningar i båda nu angivna hänseenden är erforderliga. En begränsning, som enbart tager sikte på valsedlarnas antal, skulle enligt utredningens mening bli utan verkan.

Med utgångspunkt från det i betänkandet redovisade siffermaterialet beträffande antalet vid tidigare val tryckta valsedlar och antalet röstberättigade föreslår utredningen att de ifrågavarande partierna vid andrakammarvalen skall få ersättning för högst så många valsedlar, som motsvarar sex gånger antalet vid samma val röstberättigade i samtliga valkretsar där val samtidigt förrättas. Vid landstingsmannavalen bör samma begränsning gälla, varvid »taket» sättes till antalet vid landstingsmannavalen röstberättigade i samtliga valkretsar där val samtidigt förrättas. Vid de stadsfullmäktigeval som kan komma i fråga föreslås att ersättningen begränsas till kostnaden för högst så många valsedlar, som motsvarar sex gånger totala antalet vid stadsfullmäktigevalen röstberättigade i samtliga valkretsar där val samtidigt förrättas.

Medelkostnaden per 1 000 st. tryckta valsedlar ligger — enligt vad utredningen redovisar rörande 1960 och 1962 års allmänna val — för samtliga undersökta politiska partier under sex kronor. Utredningen förordar att statsverket ersätter kostnader endast upp till detta belopp. Emellertid bör ersättning medges parti i t. ex. sådana fall då halva antalet av partiets valsedlar kostat åtta kronor per 1 000 st., om blott den andra hälften sedlar betingat ett pris av högst fyra kronor per 1 000 st. Därigenom har partiet inte överskridit en genomsnittskostnad för hela sin valsedelsupplaga av sex kronor per 1 000 st. Sistnämnda belopp får justeras, därest så förändras av prisutvecklingen. Vilket pris som i fortsättningen skall gälla torde få bestämmas efter samråd med statlig tryckeriexpertis.

Anspråk på ersättning skall enligt utredningens förslag framställas i efterhand av vederbörande partis riksorganisation hos inrikesdepartementet.

Verifikationer på kostnaden bör biläggas. Utredningen föreslår att anspråken skall framställas senast inom sex månader efter valdagen. Inkommer krav på ersättning efter utgången av denna tid, bör framställningen avslås.

Utredningen uppskattar statsverkets kostnader för den föreslagna reformen till mellan 650 000 och 900 000 kronor för varje år, då val förekommer. Till sistnämnda belopp skulle kostnaderna stiga endast om samtliga partiets valsedelsupplaga, i motsats till vad nu är fallet, uppnådde föreslaget »tak» och hade ett genomsnittspris av sex kronor per 1 000 st. valsedlar.

Stadgandet om själva rätten till ersättning för valsedlar bör, enligt vad utredningen föreslår, införas i vallagarna — i nya paragrafer, 97 § ValL och 60 a § KVL. Övriga bestämmelser anser utredningen lämpligen böra utfärdas i administrativ ordning.

Remissyttrandena

Valutredningens uppfattning att kostnaderna för valsedlar vid val av rikskarakter skall övertagas av statsverket har i allmänhet vunnit anslutning i remissyttrandena. En direkt motsatt mening uttalas endast av *länsstyrelserna i Östergötlands och Gävleborgs län, magistraten i Gävle, kommunalborgmästaren i Hudiksvall samt Skaraborgs länsavdelning av Svenska kommunförbundet*.

De tillstyrkande remissinstansernas uttalanden ansluter i regel till valutredningens synpunkter. *Länsstyrelsen i Skaraborgs län* anlägger även den aspekten att avsaknad av tryckta valsedlar skulle vara till stort förfång icke blott för den enskilde väljaren utan även, och måhända i högre grad, för valförrättare och sammanräknande myndigheter.

Magistraten i Gävle finner de av valutredningen anförda grunderna för reformen vara besynnerliga. Även om man skulle godtaga ett, nu ej framställt, påstående om att tryckta valsedlar är en nödvändig förutsättning för valens genomförande, följer icke därav att det allmänna bör övertaga kostnaden för tryckningen. Tillhandahållande av tryckta valsedlar ingår nämligen som ett väsentligt led i den politiska propagandan i samband med valen, bl. a. genom utdelande av valsedlar utanför vallokalerna. Förslaget står följaktligen ej i överensstämmelse med den viktiga principen att det allmänna ej skall befatta sig med andra detaljer i valförfarandet än de rent tekniska, yttre anordningarna för valets möjliggörande. Ej heller finns enligt magistratens mening skäl att begränsa en statlig subventionering till de partier, som är representerade i riksdagen. En begränsning till dessa partier skulle för övrigt innebära att väljare, som ej vill ge sina röster till något av dessa partier, skulle tvingas att skattevägen bidra till kostnaderna för partiernas valsedlar. Motsvarande synpunkter anføres av *länsstyrelsen i Gävleborgs län. Kommunalborgmästaren i Hudiksvall* hävdar att kostna-

dena för valsedlar är en bagatell för partierna, varför förslaget allenast innebär en onödig omgång och utgift för statsverket.

Länsstyrelsen i Västernorrlands län, som anser det vara tveksamt om staten bör bekosta valsedlarna, betonar att, då folket går till val för att utse nya representanter att utöva folkviljan, det i möjligaste mån skall ske på lika villkor för olika meningsriktningar. Utredningens förslag innebär emellertid att de gamla partierna privilegieras. Ett nytt parti, om än så talrikt, skulle ej få någon gottgörelse för sina kostnader. Det synes ej heller finnas något rimligt skäl varför ett parti, som har kanske en enda representant i riksdagen, skall få sina valsedlar betalda över hela riket.

Om den föreslagna begränsningen till val av rikskarakter är införas i den vid *statistiska centralbyråns* yttrande fogade promemorian:

Utan att ta ställning till frågan om de gängse partierna bör gynnas på de »mer eller mindre löst sammanfogade partiernas» bekostnad kan man konstatera att partiförhållandena vid stadsfullmäktigeval icke sammanhänger med om en stad ingår i landsting eller ej. Det kan nämnas att vid stadsfullmäktigevalen 1962 det i många av de i landsting ingående städerna ej avgavs en enda ströröst på andra än de gängse partierna, bland annat i så stora städer som Västerås, Örebro, Linköping och Halmstad. I städerna utom landsting avgavs däremot ströröster, ehuru ej särskilt många (i Stockholm t. ex. 56), men vid tidigare stadsfullmäktigeval har ibland förekommit ett större antal dylika röster (t. ex. 1958 i Stockholm 1 463, 1954 i Göteborg 1 572 och 1950 i Göteborg 2 549). Även vid landstingsmannaval förekommer ibland relativt många sådana röster.

Det torde därför icke vara motiverat att anlägga dylika synpunkter vid gränsdragningar mellan fall, där staten skall betala valsedlarna, och fall, där så icke skall ske. Den enda avgörande gränsdragningen är mellan riks- och kommunalpolitiska val. Eftersom landstingsmannavalen och stadsfullmäktigevalen i städer utom landsting har rikspolitisk betydelse i egenskap av val till valkorporationerna till första kammaren, är utredningens förslag (trots anmärkningen mot dess motivering) rimligt, men om tvåkammerssystemet avskaffas, torde det knappast finnas skäl för den föreslagna gränsdragningen. Det kan därför vara lämpligt att bestämmelsen formuleras så att den kan användas vid både en- och tvåkammersystem, t. ex. att ersättning skall utgå »vid val till riksdagen eller till korporationer som utser riksdagsmän».

Kommunalnämnden i Sollentuna köping yttrar i samma fråga att det inte synes föreligga någon principiell skillnad mellan partibildningen i städer, som ej deltar i landsting, och partibildningen i övriga kommuner samt att ersättning av statsmedel därför bör utgå även vid fullmäktigeval i sistnämnda kommuner. *Kommunalnämnden i Gällivare kommun* ifrågasätter, om inte tiden är mogen att ge kommunerna och församlingarna rätt att efter eget beslut svara för kostnaderna för valsedlar vid de med förslaget inte avsedda valen. Denna rätt skulle kunna begränsas till att avse valsedlar för de i riksdagen representerade partierna.

I frågan om antalet valsedlar, för vilka ersättning skall utgå av

statsmedel, anför *länsstyrelsen i Älvsborgs län* att de av utredningen anförda skälen möjligen kan återopas som skäl för att tryckta valsedlar skall tillhandahållas i vallokaler men knappast för uppfattningen att det allmänna också bör bekosta det stora antal valsedlar som genom de politiska partiernas försorg distribueras till de röstberättigade. *Länsstyrelsen* ifrågasätter, huruvida inte en hårdare begränsning än vad valutredningen föreslagit bör föreskrivas med avseende å antalet valsedlar, för vilka staten skall lämna ersättning. Härigenom skulle man, enligt *länsstyrelsens* uppfattning, måhända i någon mån stävja det oerhörda slöseri som nu äger rum vid distributionen av valsedlarna. *Länsstyrelsen* förordar därjämte att partiernas ersättningsanspråk göres till föremål för en mera ingående granskning beträffande skäligheten av tryckningskostnaderna än som blir fallet vid det schablonmässiga granskningsförfarande som valutredningen föreslagit, vilket kan medföra viss risk för att de politiska partierna genom att utnyttja den maximala statsersättningen kommer att med statsmedel subventionera egna tryckerier. *Länsstyrelsen i Södermanlands län* ifrågasätter, om det inte kan anses tillräckligt att ersättning utgår för så många valsedlar som motsvarar tre eller fyra gånger totala antalet röstberättigade. *Länsstyrelsen* framhåller att, enligt valutredningens siffermaterial, det faktiska antalet tryckta valsedlar varierar högst väsentligt mellan olika partier. Ett parti har utnyttjat upp till fem gånger fler valsedlar än ett annat parti. Det förefaller därför oegentligt att ersättning skall kunna utgå med samma belopp för alla partier. Enligt *länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län* bör övervägas, om man inte kan tillämpa ett system som innebär att man på grundval av aktuell valstatistik beräknar vederbörande partis sannolika behov av valsedlar. *Länsstyrelsen i Västmanlands län* anser den begränsningen böra stipuleras att ersättning ej får utgå för sådana valsedlar vilka inte befinnes uppfylla gällande krav på dylika sedlars beskaffenhet.

Kostnadsfrågan beröres även i den vid *statistiska centralbyråns* yttrande fogade promemorian, vari uttalas att det kunde vara lämpligt med ett anbuds-förfarande med kontroll av anbuderna genom tryckeriintendenten på sätt som sker vid statligt tryck, partierna dock obetaget att anlita annat tryckeri än det tryckeriintendenten förordat mot att de själva betalar merkostnaden.

Riksrevisionsverket erinrar om att föredragande departementschefen i samband med beslutet om rätt för de politiska partierna att på statsverkets bekostnad erhålla äktamakekuvert förutsatte att partierna skulle iakttaga sparsamhet såväl vid rekvisitionen av kuvert som vid användningen av kuverten (prop. 1960: 103 s. 49). *Riksrevisionsverket* finner angeläget att motsvarande synpunkter anläggas på tryckningen av valsedlar på statsverkets bekostnad. Vidare förordar *riksrevisionsverket* att medel för kostnadernas bestridande anvisas under elfte huvudtitelns förslagsanslag Vissa kostnader i anledning av allmänna val.

Departementschefen

Enligt nu gällande ordning ankommer det i princip på väljarna att själva upprätta valsedlarna. I verkligheten ombesörjes detta av de politiska partierna, som låter trycka och utsända eller utdela valsedlarna till väljarna. Efter de år 1960 genomförda lagändringarna äger de politiska partierna även utlägga tryckta valsedlar i eller i anslutning till vallokalerna.

Såsom framhållits, då frågan om valsedelskostnaderna behandlades vid 1962 års riksdag, innebär de tryckta valsedlarna otvivelaktigt en betydelsefull serviceåtgärd gentemot väljarna; därjämte underlättas valnämndernas och länsstyrelsernas arbete vid röstsammanräkningen väsentligt. Det allmänna har genom olika reformer under senare år påtagit sig allt fler kostnader för valen. Jag vill erinra om att statsverket numera ställer äktamakeupert kostnadsfritt till de politiska partiernas förfogande. Även blanketter till spaltade och ospaltade valsedlar tillhandahålles. Det må likaså erinras om det av mig här förut förordade förslaget att kommunerna bör svara för att väljare, som bor avlägset eller isolerat, får bättre möjligheter att infinna sig vid valförrättningen. Principiella hinder synes sålunda ej möta att det allmänna övertager kostnaderna för valsedlar, som erfordras vid valen.

De politiska partierna distribuerar före valen i stor utsträckning valsedlar till allmänheten såsom ett led i sin propaganda för att väcka intresse för valen och för de åsikter partierna företräder. De kostnader som direkt sammanhänger härmed måste alltjämt med nödvändighet bäras av partierna. Det allmännas medverkan bör begränsas till sådana kostnader som enbart avser framställningen av valsedlarna, d. v. s. huvudsakligen pappers- och tryckningskostnaderna.

Valutredningens förslag att reformen skall begränsas till val av rikskraktär och att ersättning skall utgå till de politiska partier som är representerade i riksdagen har i allmänhet godtagits under remissbehandlingen. Även enligt min mening synes denna lösning innefatta en rimlig avvägning av de intressen som här gör sig gällande. Genom denna ordning kommer att inbegripas, förutom andrakammarval, också valen till landsting och till stadsfullmäktige i städer, som ej deltagar i landsting. Även med beaktande härav synes, av skäl som utredningen redovisat, begränsningen till de politiska partier som är representerade i riksdagen böra upprätthållas.

Såsom valutredningen förordat torde omfattningen av och ordningen för statsverkets medverkan få närmare regleras i administrativ ordning. Härvid synes de av utredningen angivna principerna i stort sett kunna följas. Enligt min mening torde dock statsverket icke böra utge gottgörelse för fler valsedlar än som motsvarar högst fem gånger antalet vid valet röstberättigade. Vissa justeringar kan också tänkas bli erforderliga, sedan närmare erfarenheter vunnits i tillämpningen.

Jag förordar alltså att i vallagarna upptages nya stadganden, 97 § Vall.

och 60 a § KVL, av det innehåll valutredningen föreslagit om rätt för de i riksdagen representerade partierna till gottgörelse för valsedelskostnader vid val av rikskaraktär.

I enlighet med vad riksrevisionsverket förordnat torde statsverkets kostnader för reformen få bestridas från elfte huvudtitelns förslagsanslag Vissa kostnader för allmänna val. Valutredningen har uppskattat dessa kostnader till högst 900 000 kronor för år då val förekommer. Med den av mig nu förordade begränsningen av antalet valsedlar, för vilka gottgörelse skall kunna erhållas, blir den maximala kostnaden 750 000 kronor. Den faktiska kostnaden torde dock bli betydligt lägre.

III. Tiden för besvär över kommunala val

Gällande bestämmelser

Den som är missnöjd med kommunalval skall sist inom trettio dagar efter dagen för valets avslutande till vederbörande länsstyrelse inkomma med sina till Kungl. Maj:t ställda besvär (56 § första stycket KVL). Besvärstiden vid klagan över val till riksdagens första kammare är i § 11 riksdagsordningen bestämd till en månad. För andrakammarvalens vidkommande är besvärstiden betydligt kortare. Enligt § 22 riksdagsordningen skall besvär anföras sist inom tio dagar efter valets avslutande. Val är avslutat genom att det vid sammanräkningen förda protokollet uppläses (85 § Vall och 50 § KVL).

Historik

Tiden för anförande av besvär över förstakammarval har varit oförändrad alltsedan tillkomsten av 1866 års riksdagsordning. Motsvarande besvärstid vid andrakammarval var i riksdagsordningen från början bestämd till åtta dagar men utsträcktes i samband med 1909 års rösträtsreform till tio dagar samtidigt som reglerna om klagan över andrakammarval ändrades på så sätt att dylik klagan, i likhet med klagan över förstakammarval, skulle ske direkt till Kungl. Maj:t.

Vad angår kommunalvalen gällde före 1930 års kommunallagsreform olika besvärregler för landstingsmannaval, kommunalfullmäktigeval och stadsfullmäktigeval. I samband med kommunallagsreformen utbröts de i kommunalförordningarna och landstingslagen intagna föreskrifterna om val och sammanfördes till en vallag, i vilken med anledning av kyrkofullmäktigeinstitutionens tillkomst även upptogs bestämmelser om val av kyrkofullmäktige. I den kommunala vallagen gjordes reglerna om valbesvär enhetliga för samtliga kommunalval och tiden för anförande av sådana besvär fastställdes till den nu gällande, trettio dagar efter valets avslutande.

Valutredningen

Valutredningen har funnit anledning uppmärksamma gällande tider för valbesvär, särskilt mot bakgrunden av de reformer som på senare tid genomförts på valrättens område, främst i syfte att främja och underlätta deltagandet i de allmänna valen. Vissa år 1962 vidtagna ändringar i vallagstiftningen (se SFS 1962: 71 och 72, prop. 1962: 53, KU 1962: 9) har inneburit bl. a. att den tid, varunder röstmottagning före val skall äga rum, utsträckts från aderton dagar till trettio dagar före valdagen och att i samband därmed vissa i vallagarna fastställda tidsgränser, som gäller för olika valförberedande åtgärder, jämkats. Ändringarna har för såväl andrakammarvalen som kommunalvalen medfört att åtskilliga valförberedande åtgärder måste vidtagas tidigare i förhållande till valdagen än som varit fallet före ändringarnas genomförande. För kommunalvalens del har sålunda den tid, då dagen för extra kommunalval enligt 11 § 2 mom. första stycket KVL senast skall bestämmas, flyttats från tjugonde till trettiofemte dagen före valdagen och tidpunkten, då kungörande av ordinarie eller extra kommunalval enligt 20 § 1—3 mom. KVL sist skall ske, förskjutits från nittonde till trettioförsta dagen före valdagen. Vidare har tidsgränsen för röstkortens allmänna utsändande förlagts till trettiofemte i stället för tjugofemte dagen före valdagen. Anmärkas må i detta sammanhang även att antalet röstande inför röstmottagare väsentligt stigit, särskilt efter röstkortsystemets införande. Detta har i sin tur ökat sammanräkningsmyndigheternas arbete och föranlett en viss försening av röstsammanräkningarnas slutförande jämfört med tidigare.

Berörda reformer har, enligt vad utredningen påpekar, haft till följd att den tid som erfordras för att genomföra ett andrakammarval eller kommunalval blivit förlängd. Med hänsyn härtill finner utredningen det önskvärt att valbesvärprocessen i möjligaste mån påskyndas så att, om ett nytt val (omval) skulle bli erforderligt, sådant val som regel kan hinna verkställas före den ifrågavarande mandatperiodens början.

För andrakammarvalens del anser utredningen det knappast vara möjligt att genom lagtekniska åtgärder i nämnvärd grad nedbringa tiden för valbesvärprocessen. Den för dessa val stadgade besvärstiden om tio dagar synes väl avvägd och torde icke lämpligen böra minskas. Däremot finner utredningen en avkortning kunna ske av besvärstiden vid kommunalval. Enligt vad utredningen framhåller torde det också främst vara vid dessa val som åtgärder i nämnt hänseende är av behovet särskilt påkallade. Utredningen föreslår därför att besvärstiden för dessa val avkortas från trettio till tio dagar. Därigenom skulle även den fördelen vinnas att tiden för anförande av valbesvär blir enhetlig vid andrakammarval och kommunalval. Vad förstakammarvalen angår är förhållandena annorlunda än vid de direkta valen. Den längre besvärstiden om en månad, som är föreskriven i § 11

riksdagsordningen för klagan över förstakammarval, synes enligt utredningens mening utan olägenhet kunna bibehållas oförändrad. Även den omständigheten att frågan om kammersystemet ligger i stöpsleven genom författningsutredningens nyligen framlagda förslag gör det mindre nödvändigt att nu röra vid denna besvärstid.

Remissyttrandena

Valutredningens förslag att besvärstiden vid klagan över kommunala val skall förkortas har tillstyrkts eller lämnats utan erinran av samtliga remissorgan med undantag av *länsstyrelsen i Stockholms län*. I länsstyrelsens yttrande hävdas att valresultatet — i synnerhet vid kommunalfullmäktige- och kyrkofullmäktigeval — ofta blir allmänt känt genom ortstidningar eller på annat sätt först tämligen lång tid efter valets (röstsammanräkningens) avslutande. Tiodagarstiden för besvär över andrakammarval är enligt länsstyrelsens mening inte tillräcklig anledning att i uniformitetens intresse nedskära besvärstiden vid de primärkommunala valen.

Önskemål om annan ändrad besvärstid vid kommunalvalen än den av valutredningen föreslagna framföres endast av *besvärssakkunniga*, som föreslår att tiden bestämmes till en vecka. För bestämmande av fatalietid anses, framhåller besvärssakkunniga, alltsedan tillkomsten av lagen den 30 maj 1930 om beräkning av lagstadgad tid kalendermått om möjligt böra väljas. I dagar bestämda fatalietider har i enlighet härmed blivit allt sällsyntare. Enligt besvärssakkunnigas mening bör endast särskilda skäl av betydande styrka få föranleda avsteg från grundsatsen om fatalietiders beräkning enligt kalendern. Sådana skäl kan knappast anses vara för handen beträffande tiden för klagan över kommunalval. Klagan över ett val kan hänföra sig antingen till något, som förelupit vid valförrättningen, eller till något, som ägt rum vid röstsammanräkningen. Huruvida ett val skall överklagas på grund av omständighet, som sammanhänger med röstsammanräkningen, torde i allmänhet kunna avgöras utan tidsutdräkt. För att taga ställning till om ett val skall överklagas på grund av något, som hänför sig till själva valförrättningen, har vederbörande extra betänketid, medan röstsammanräkningen pågår. Besvärssakkunniga erinrar också om att de i sitt betänkande om åtgärder för förenhetligande av besvärstiden i administrativa mål (SOU 1953: 30 s. 32) uttalade sig för en standardisering av de kortare besvärstiderna till en vecka.

Länsstyrelsen i Jämtlands län ifrågasätter, om inte besvärstiden vid förstakammarval för enhetlighetens skull bör ändras till tio dagar, medan *besvärssakkunniga* anser besvärstiden för klagan över val till både riksdagens första kammare och riksdagens andra kammare böra bestämmas till en vecka. Besvärssakkunniga hänvisar till sitt förslag om besvärstid för kommunala val och anser att motsvarande tider vid andra val bör ändras

i konsekvens härmed. De sakkunniga vänder sig också mot valutredningens uttalande om att enmånadsfristen vid besvär över förstakammarval utan olägenhet kan bibehållas. Man kan enligt besvärssakkunnigas mening icke helt bortse från möjligheten av en upplösning av första kammaren med därav följande nytt val. Vid sådan händelse inträder samma förhållanden som de, vilka enligt valutredningens mening motiverar ett påskyndande av valbesvärsprocessen vid andrakammarval och kommunalval.

I två yttranden förordas att valets avslutande skall offentliggöras. I yttrandet av *länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län* åberopas ordnings- och rättssäkerhetssynpunkter och den omständigheten att vid de allmänna kommunalvalen den slutliga sammanräkningen i varje län omfattar ett stort antal kommuner och valkretsar. Enligt länsstyrelsens mening bör övervägas att införa föreskrift om att tillkännagivandet skall anslås på särskild anslagstavla. *Länsstyrelsen i Västernorrlands län* föreslår tillkännagivande i tidningarna. Ett stadgande härom anser länsstyrelsen erforderligt för att man skall undvika rättsförlust med den föreslagna, korta besvärstiden. I allmänhet torde man nu i kommunerna få kännedom om valutgången först genom notis i tidningarna eller genom personlig förfrågan hos länsstyrelserna.

Statistiska centralbyrån hälsar från valstatistisk synpunkt den föreslagna förkortningen av besvärstiden med tillfredsställelse. I anslutning härtill framför centralbyrån önskemål om bestämmelser, som framtingar en förkortning av dels den tid som kan förflyta mellan beslut om nytt val (eller ny sammanräkning) och beslutets verkställande, dels den tid inom vilken valprotokollen skall vara utskrivna och justerade.

Departementschefen

Valutredningens förslag att besvärstiden om trettio dagar för klagan över kommunala val skall förkortas har biträtts i praktiskt taget samtliga remissyttranden. Antalet röstande inför röstmottagare har stigit, sedan röstkortsystemet infördes, vilket har medfört en ökad arbetsbelastning för sammanräkningsmyndigheterna. Vid kommunala val skall länsstyrelserna numera ombesörja röstsammanräkningen även för städer, i vilka magistraten hittills handhaft denna angelägenhet. Nya omständigheter har alltså tillkommit, vilka är ägnade att leda till viss försening av röstsammanräkningen vid kommunala val. Då det är önskvärt att eventuella besvär över valförrättningen är avgjorda i sådan tid att ett möjligen erforderligt omval kan medhinnas före mandatperiodens början, torde man böra söka motverka denna försening genom att förkorta besvärstiden vid kommunala val. I detta sammanhang bör också beaktas att det enligt gällande föreskrifter åtgår längre tid än tidigare för själva förberedelsen av ett omval.

Det må framhållas att den vid val till riksdagens andra kammare gällande kortare besvärstiden ej visat sig medföra olägenheter.

Från systematisk synpunkt finns onekligen skäl för besvärssakkunnigas ståndpunkt att fatalietider bör bestämmas efter kalendermått, vilket talar för en besvärstid av en vecka i förevarande sammanhang. Å andra sidan är det med beaktande av liknande synpunkter önskvärt att tiden för besvär över kommunala val anpassas efter besvärstiden vid val till riksdagen. För att helt tillgodose dessa önskemål skulle även de i riksdagsordningen fastställda tiderna för besvär över riksdagsmannaval behöva ändras. Enär grundlagsfrågor, som rör riksdagen, för närvarande överväges i vidare sammanhang, torde ändringar i riksdagsordningen i antydda hänseende ej nu böra företagas. I detta läge synes besvärstiden vid kommunala val lämpligen böra bestämmas enligt valutredningens förslag i överensstämmelse med gällande tid för besvär över val till riksdagens andra kammare.

Behov av särskilda föreskrifter om offentliggörande av valets avslutande har hittills ej framkommit, såvitt angår andrakammarvalen. Intresset för valutgången och publiciteten kring valets avslutande torde även vid kommunala val ha en allmän omfattning. Särskilda föreskrifter i berörda hänseende för kommunalvalens del, som berörts i några yttranden, synes därför ej vara behövliga.

På nu anförda skäl vill jag förorda att valutredningens förevarande förslag, innebärande ändring i 56 § första stycket KVL, genomföres.

IV. Övriga frågor

Beräkning av fatalietider

I 94 § ValL föreskrives att, om tid, då anmärkning mot röstlängd eller då åtgärd för talans fullföljande eller bevarande eller då anmälan eller annan åtgärd beträffande kandidat till andrakammarval sist bör göras, infaller på söndag eller annan allmän helgdag, åtgärden i stället får vidtagas på nästa söckendag. Enligt 58 § KVL gäller motsvarande bestämmelser för besvär över kommunalval.

Valutredningen. Utredningen konstaterar att nu berörda föreskrifter ej står helt i överensstämmelse med bestämmelserna i 2 § lagen den 30 maj 1930 om beräkning av lagstadgad tid, vilka bestämmelser erhållit ändrad lydelse senast genom lag den 16 mars 1962. Enligt detta lagrum likställes numera bl. a. sommarlördagar med sön- och helgdagar i berörda hänseenden. Valutredningen föreslår att 94 § ValL och 58 § KVL ändras på så sätt att dessa lagrum endast innehåller en hänvisning till 1930 års lag om beräkning av lagstadgad tid.

Remissyttrandena. Utredningens förslag i denna del har under remissbehandlingen föranlett erinran endast från *besvärssakkunniga*, som finner att särskilda bestämmelser i förevarande hänseende inte erfordras i vallagarna. Besvärssakkunniga anser att lagen om beräkning av lagstadgad tid bör tillämpas på fatalietiderna i vallagarna. De sakkunniga framhåller emellertid att lagen är så konstruerad att den gäller, där annat ej stadgats. Det från systematisk synpunkt riktiga och tillika enklare är att helt upphäva bestämmelserna i vallagarna. Besvärssakkunniga föreslår således att 94 § ValL och 58 § KVL upphäves.

Departementschefen. Tider, som har samband med val, bör naturligen beräknas enligt de principer som i allmänhet gäller för beräkning av lagstadgade tider. De allmänna bestämmelserna på detta område är upptagna i lagen om beräkning av lagstadgad tid. Dessa bestämmelser gäller i princip, där ej annat är stadgat. De skall alltså, såvida särskilda hinder ej möter (jfr L:U 1930: 26), vinna tillämpning även utan stadgande härom i vallagarna. Såsom besvärssakkunniga påpekat torde 94 § ValL och 58 § KVL därför kunna helt upphävas.

Sammanträde för justering av röstlängd

För prövning av de anmärkningar som framställts mot röstlängden skall valnämnden enligt 45 § ValL sammanträda den 25 juli eller, om söndag då infaller, nästa dag.

Valutredningen. Med hänsyn till att sommarlördagar numera, efter vidtagna ändringar i 1930 års lag om beräkning av lagstadgad tid, är likställda med bankfridagar föreslår utredningen att bestämmelserna i 45 § ValL kompletteras på så sätt att, om den 25 juli infaller på en lördag, sammanträde som där avses ej behöver äga rum denna dag utan kan skjutas till nästa söckendag.

Departementschefen. Valutredningens förslag har i denna del ej mött någon erinran i remissyttrandena. Jag ansluter mig till förslaget.

Insändande av handlingar till myndighet

År 1949 genomfördes sådana ändringar i § 11 och § 22 riksdagsordningen att besvär över riksdagsmannaval ej längre behöver »ingivas» till länsstyrelsen utan kan avlämnas dit i den ordning som i allmänhet gäller i fråga om besvär och alltså även insändas med posten.

Valutredningen. Utredningen anmärker att i samband med nu nämnda ändringar i riksdagsordningen därav betingade jämkningar ej vidtogs i 93 §

ValL och 3 § lagen den 21 juni 1946 om rätt att i mål och ärenden som tillhöra stats- eller kommunalmyndighets handläggning insända handlingar med posten m. m. Bestämmelserna i 93 § ValL och i 1946 års lag, enligt vilka stadgas rätt att insända handlingar i betalt brev med posten, är sålunda ej tillämpliga beträffande klagan över val till riksdagen. Utredningen föreslår att nämnda båda lagrum bringas i överensstämmelse med innehållet i riksdagsordningens berörda stadganden.

Departementschefen. Detta förslag, som lämnats utan erinran under remsbehandlingen, vill jag förorda.

Ikraftträdande

Departementschefen. De föreslagna ändringarna bör träda i kraft snarast möjligt så att de nya reglerna kan komma i tillämpning redan beträffande 1964 års val till riksdagens andra kammare ävensom beträffande de kommunala val som beräknas komma att äga rum under innevarande år.

I enlighet med vad i det föregående anförts har inom justitiedepartementet upprättats förslag till

- 1) lag angående ändring i lagen den 26 november 1920 (nr 796) om val till riksdagen;
- 2) lag om ändring i kommunala vallagen den 6 juni 1930 (nr 253); samt
- 3) lag angående ändrad lydelse av 3 § lagen den 21 juni 1946 (nr 326) om rätt att i mål och ärenden som tillhöra stats- eller kommunalmyndighets handläggning insända handlingar med posten m. m.

Föredraganden hemställer, att Kungl. Maj:t måtte genom proposition föreslå riksdagen att antaga nämnda lagförslag.

Med bifall till vad föredraganden sålunda med instämmande av statsrådets övriga ledamöter hemställt förordnar Hans Maj:t Konungen att till riksdagen skall avlätas proposition av den lydelse bilaga till detta protokoll utvisar.

Ur protokollet:

Mats Larsson